

## Fynsk tobak på Hedemarken

Det første år, vi avlede tobak, blev der udlagt en tønde land foran vores stuehus.

Efter forberedelsen af jorden startede tobaksplantningen med afhentning af de små planter hos gartneriet Bellis, der lå oppe ved Korsvejen. Her prikledes de små planter fra mistbænke, vel en ca. 50 planter per bundt; bundtet blev omviklet med vådt avispapir for at undgå udtørring og der hang altid en særlig, let krydret duft ved disse pakker - våd jord, spæde tobaksplanter og avispapir.

Der kunne vælges mellem to plantesorter: virginia eller burly (burley velsagtes); valget var påvirket af, hvilken kommende aftager, der var indgået leveringskontrakt med. For at få et velordnet plantemønster skulle der, inden plantningen kunne gå igang, streges op; med en selvkomponeret tretandet rive, dannet af lægter (fra Ferritslev savværk) blev der først trukket streger op den ene vej og dernæst på tværs. Det gav en fin kvadratinddeling af marken - og markering af plantehuller i krydsene.

Selve plantningen foregik til 'knæs'; med en plantepind lavedes et hul, der blev vrikket større for at give plads til nok løs jord, og planten sattes, dækkedes med løs jord og der klemtes let til. Arbejdet var ikke for børn - dertil var arbejdet for alvorligt. Hver eneste plante skulle have en god start - for at kunne bidrage til at holde gårdens dengang noget anstrengte økonomi under kontrol.

Uden om marken anvendtes de første år solsikker som læhegn - senere jordskokker, nemlig da avlsmarken flyttedes. Solsikkernes friske frø har en særegen nøddeagtig smag og en lidt sejt substans.

I løbet af sommeren voksede planterne sig store - op til næsten to meters højde, afhængig af sort. Undervejs var det nødvendigt at holde marken ren for ukrudt; dvs. der anvendtes mange timer med hakkehjernet. I forhold til en roemark var arbejdet dog langt mere overkommeligt - stykket var langt mindre og planteafstanden meget større. Til de grove baner anvendtes, så længe det kunne ske uden for stor skade på planterne, en radrenser. Det var ikke nemt at forhindre trækhesten i at træde på enkelte planter - derfor var der tit sået roer på stykkets forland!

Bjergningen af tobaksbladene var et temmelig stort arbejde; det foregik grønt blad for grønt blad ved håndkraft. Som regel var der forneden på hver plante enkelte gullige eller ligefrem brunlige blade; de havde ikke nogen værdi - dog fandt en nabo stort behag i at samle nogle af disse blade, eftertørre og derefter tygge dem som en slags skrå; det smagte rigtig godt, påstod han.

For at plukke det enkelte blad skulle man med et særligt tag fatte om dets rod og give det et let knæk ned langs stængelen; det skiltes da let fra med en lille gnæklyd. De plukkede blade samledes i bundter på de tomme papirsække, der var en uundværlig del af arbejdsredskaberne. Fabrikatet var Norsk Hydro - de havde indeholdt kalksalpeter. En inskription på disse sække var altid et lille mysterium: BRUK IKKE KROKER. Når en sæk var belæsset med vel ca 50 blade, fint ordnede i skeform, blev den læsset på fjedervogen; side ved side og kørt hjem til laden, hvor der syedes tobak, som det hed.



Hertil brugtes en særlig nål, lavet af smeden.; selve nålen var en kasseret nedstrygerklinge, der i den ene ende spidsedes til. I den anden ende var der to huller fra funktionen som nedstrygerklinge; de kunne bruges til at montere den snor i, som bladene nu skulle trækkes på. Selve snoren blev skåret af et fint nøgle, der til forveksling lignede et nøgle høstbindegarn - blot mindre og af en langt finere kvalitet. Det var vel en slags tynd

kridtsnor, lavet af hamp.

De hjemkørte sække blev forsigtigt anbragt på ladegulvet, side om side, og derefter var det betroet arbejde at sortere bladene efter kvalitet for enden af det store sybord; de sorterede bunker blev herefter overdraget til de to sypiger; de sad side om side på en bænk.

Med nålen syedes herefter blad for blad på snoren, men således at bladene to og to vendte ryg mod ryg hhv. forside mod forside. På hver ranke af godt en meters længde blev der syet et sted mellem 50 og 100 blade. Rankerne blev forsigtigt anbragt på gulvet, klar til ophængning. Det var stedse vigtigt at være forsigtig med bladene; der måtte under ingen omstændigheder gå hul på bladene - så blev de næsten usælgelige. En haglbyge var en alvorlig sag i de dage.

Ophængningen skete, hvor der var plads, dvs fortrinsvis under spærerne på lofterne i såvel stuehus som avlsbygninger. Særlig omfattende var produktionens omfang i de år, hvor hjelmen inddrog til tørrefunktionen. Da blev der ved hjælp af lægter fra Ferritslev savværk bygget et kæmpestativ i hele hjelmen, der var egnet til at ophænge ranker på til tørring. Dette arbejde var bestemt ikke ufarligt; hjelmen var vel 7-8 meter høj og dens grundfag så bredt, at ingen brædder var lange nok til at nå fra bjælke til bjælke. For at klare dette problem blev langfjælen fra høstvognen forlænget med tre (hvidmalede) brædder fra en gammel havebænk. Disse brædder blev sømmet på - og vi måtte så håbe,

at såvel brædder som søm kunne holde, når vi i 6-7 meters højde stod på den forlængede fjæl med en ranke af en vægt på vel ca 10 kg. i hænderne. Med udøvelse af ekvilibristiske balanceakter fæstnedes først den ene ende af ranken og dernæst den anden, hvorefter bladene fordeltes ligeligt på snoren; alle blade skulle være adskilte - ellers ville der ske en forrådnelse.

Så var det langt fredeligere at hænge tobak op på loftet over stuehuset eller grisehuset; her gik det tjept og tit med sang på læben: 'Jeg har tumlet mig i leg på Skamlingsbanken' m fl.

I hvert fald i begyndelsen af tobaksavlperioden havde vi karle - fra Jylland. Kristian Jydekarl deltog også i arbejdet, som regel med at plukke og køre blade hjem. Han fik fremstillet fine cigarer i Ørbæk af affaldstobak; aromaen lugtede dejligt, men smagen var vist nok tvivlsom. En anden karl, Peter Røvsæk, røg den hjemmeavlede tobak i pipe; når han skulle tænde piben tog han tit en glød fra komfuret med fingrene og lagde den oven på piben, medens han bakkede løs. På et tidspunkt fik han nikotinforgiftning og måtte med ambulance på sygehuset; der var riv i den fynske tobak!

Om efteråret, når bladene var tørrede, begyndte pakkearbejdet. De nedskårne ranker blev bragt ind i bryggerset til det ansvarsfulde arbejde med endnu engang at sortere.

De fine blade blev bundtet i dukker og de fede stilke taget fra; hvis der var blot én fed stilk i en pakke, blev hele partiet kasseret af opkøberne. Nedtagningen af rankerne var relativt let; kunne man ikke nå at skære båndene direkte, brugte vi en lægte, hvorpå der var monteret en skarp, kasseret brødkniv.

Selve pakningen af dukkerne i firkantede paller skete i en trækasse; når den var fuld og sat under pres i nogen tid, kunne den vendes og hele tobaksblokken pakkes ind i brunt papir. I denne form bragtes produktionen til opkøberne på forud annoncerede købsdage, som regel på kroen i Ullerslev eller Ørbæk. Det var altid spændende, om partiet blev godkendt. Gik det glat, var der en god skilling at hente - og det af den sjældne art, der kaldes kontanter. Tobakken lagde grunden til en rimeligt solid økonomi på gården.

Selve transporten af tobak kunne være ikke så lidt farlig; sagen var, at trækhesten som sædvanlig skulle af stalden og trække fjedervognen med den dyrebare last. Dens forhold til biler - og de fandtes dog allerede dengang i et vist antal - var yderst anstrengt. Når den blev nervøs kunne den finde på at gå baglæns mod fjedervognen, der havde den yderst farlige egenskab, at den under samtidig bakning og drejning simpelthen faldt sammen. Ladet stod på skrå med det resultat at ikke blot lasten, men også kusken kunne falde forud af vognen - ned blandt skaglerne bag hesten.

Efter sæsonen skulle tobaksstokkene ryddes; de blev samlet og smidt i mergelgraven, men havde meget vanskeligt ved at forrådnede. Mergelgravens

tobaksinficerede vand var formentlig second to none i henseende til giftighed.

Ebbe Yndgaard